

SZÉLL KÁLMÁN
Erdő mellett estvéledtem...

Erdő mellett estvéledtem,
 Subám fejem alá tettem.
 Összetettem két kezemet,
 Úgy kértem jó Istenemet.

(Kodály Zoltán által gyűjtött népdal –
 részlet)

Elsőbbre Márai Sándor *Füveskönyve* adott ötletet, hogy saját írásaimból néhány gondolatfoszlányt kiragadjak és azokat közreadjam. (Természetesen nem hasonlíthattam magamat Máraihoz, de bíztam benne, hogy néhány gondolatom felkelti olvasóim érdeklődését, sőt az iránta fogékonyakat akár továbbgondolkodásra is ösztönözheti.) Először – 85 éves koromban – *Hosszú út porából köpönyeget veszek* címmel a *Vasi Szemle*ben tettem közé gondolataimat,¹ amit – 93 évesen – a *Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok* című gyűjteményemben ugyanott folytattam,² végül – nem utolsósorban a biztató visszhangok okán – jelen írásomban – 98. életévem közepén – az azóta összegyűlt gondolataimat osztom meg. Miként a megelőző alkalmakkor, ezúttal is egy magyar népdalból kiragadott sort választottam címnek. Bízom abban, hogy jól szolgálni akaró alábbi gondolataimmal a tőlem különböző világnézetű olvasók türelmét sem teszem próbára.

Idő, változás, emlékek

Mindannyian az IDŐ engedelmes gyermekei – rabszolgái(?) – vagyunk.

1 Vasi Szemle, 2011. 2. sz. 131–154. p.

2 Vasi Szemle, 2019. 3. sz. 334. p. 2020. 1. sz. 111. p.

Az ember voltaképpen IDŐLÉNY, amely a természettel együtt folyamatosan változik. A változás szükségszerűen az ember és a történelem elkerülhetetlen jelensége.

Számomra minden idők legjelentősebb változása Jézus Krisztus feltámadása.

Ugyanazt a fejlődési fokot egészen másként érzékeljük a rosszabbról a jobb irányba menve, mint fordított sorrendben.

Minden ember életórája másként jár, nem igazodik az általunk mért időhöz. A naptári és a biológiai kor eltér egymástól.

A változások révén alakul a történelem, és részben mi magunk is. Csak a múlt ismerete alapján ítélnéljük meg a változás eredményét, mértékét és értékét.

A múlt megfoghatatlan, a jelen nem tetten érhető, a jövő ugyan megjövedülhetetlen, de éltetője a remény.

A történelem kereke hallatlanul felgyorsult. Már nem tudok vele lépést tartani. Egy letűnt világból kiabálok, míg el nem némít, be nem temet a múlt.

Az emlékek a múlt időrostáján fennakadt események, érzelmek. A korral együtt jár a rosta áteresztőképességének növekedése, a felejtés. S az egyszer kirostált emlékek is folyamatosan újra és újra rostára kerülnek.

Régen falun felesleges volt az óra. A naphoz, a harangszóhoz és a természethez igazodtak. Ma viszont a határidők, időpontok rabságában,

bár a szabadság illúziójában élünk. A vonat, a rádió, a televízió, a munkakezdés mind pontos időhöz van kötve. Tudnunk kell, mikor, mennyi a vérnyomásunk, mennyit ver egy perc alatt a szívünk, ám életünk gyertyája egyszer óra nélkül is kialszik. A régiek boldog időtlenségben, mi az idő rabságában élünk.

Boldogság

A boldogtalanság megszűnése maga is boldogság lehet.

A boldogság megélt elégedettség.

A legtöbb párt, mozgalom csalogató ígérete a boldogság, a boldogítás.

Változik a világ, s vele együtt mi is változunk! Úristen! Vajon boldogabbra?

A boldogság relatív. A mai emberek, főleg a gyerekek, sokkal jobban élnek, kevesebb gondjuk van, több ajándékot kapnak, stb., mint akár ötven évvel ezelőtt, de nem boldogabbak, mint előtte bármikor. Mert a boldogság mindig az adott körülmények függvénye.

Élet, életszemlélet, bölcsesség

Az élet egyszeri lehetőségünk az önmegvalósításra.

Születésünktől halálunkig parányi életünk színhelye a változó forgószínpad.

A lelket Istentől kaptuk, aki már megszületésünk, sőt a világ teremtése előtt ismert bennünket (Zsolt 139, 15–16, Jer 1, 4–5, Ef 1, 3–6). Végső utunk is Hozzá vezet.

Az ember lelke tóhoz hasonlít. Ha a tóba követ dobunk, a víz felkavarodik, megzavarosodik, körkörös hullámokat gerjeszt, ám egy idő múltán simává, tisztává és nyugodttá válik. De a kő ott marad a tó fenekén.

Isten képes volt egy végtelenül komplikált őskáoszt ÉLETKÉNT, RENDKÉNT megalkotni, működtetni. Csodálatos!

A „szégyenkező ember” rejtve fogan, ismeretlen körülmények közt él, majd titokzatos módon tűnik el az ismeretlenbe.

Életünk minden történése egyfajta színpal előtt zajlik, amiben mi vagyunk a főszereplők, akiknek a Sors által ránk kényszerített szerepet kell eljátszania.

Az Élet – főként az emberi – számos titkot rejteget, nagy részüket nem ismerjük, nem értjük. A tudomány egyik legnagyobb rejtélye, hogy valaha is eljut-e a teljes ismeretéig.

Az univerzum foglyai vagyunk, az szabja meg életünk módját. De parányi porszem létünk ellenére egy nagy Pásztor számontart mindünket.

Isten legmagasabb rendű, egyúttal leghálatlanabb teremtménye, képmása az ember.

Életünk (sorsunk) tele van talánnyal, amit csak alázattal és kicsinységünk tudatában szabad elviselnünk.

Az ember élete nem játék, hanem halálosan komoly küzdelem és lehetőség.

A féligazság veszedelmesebb a tévedésnél. A teljes igazság nem fokozható. Az igazság abszolutizálása túlértékelt eszmévé válhat.

Nem az a fontos, hogy miként látnak engem az emberek. Az sem, hogy milyennek képezelem magamat. Egyedül az a lényeges, hogy Isten hogyan lát, miként ítél meg engem.

Még talán soha nem volt ennyire bizonytalan, többesélyes a jövő. A fő kérdés nem is az, hogy mit mondanak majd erről a történések, hanem hogy egyáltalán lesz-e jövő?

Minden ember valami nyomot szeretne hagyni maga után.

A jó és rossz felismerhetőségének képessége és gyakorlása alapján kell élnünk. Ezt kéri majd számon rajtunk az Örök Bíró.

Az őszi muskátlik levele már kókadozik, haldoklik. Ám még akadnak rajtuk bimbók is, amik élni szeretnének. A növényvilágban vajon létezik-e remény?

Az élet egy olyan lassú, célirányos (paradox) égés, ami – más égéssel ellentétben – nem megsemmisít, hanem alkot, éltet. Ez önmagában is csoda! Ilyet csak egy tökéletes tervező, kivitelező LÉNY képes létrehozni.

A szervezetet felépítő sejtek, nedvek egy „kvantumkáosz” részei, amelyek mégis funkcionális egységé, ÉLETTÉ állnak össze. Nem magától!

Hogy miként alakult ki az élet (az első sejt), arra csak feltételezések vannak. Reá a fejlődélmélet sem ad magyarázatot. Darwin elmélete csak az összejtől érvényes.

Emberemlékezet óta az élet (a tudomány) folytonosan kérdéseket vet fel. A megtalált válaszok újabb kérdéseket szülnék. Az idők folyamán a helyes vagy akár hamis válaszok által a kérdések száma nem csökkent, hanem szaporodott.

Minden idők tudósai egy ismeretlen vadonban tévelyegnek, az igazságnak csak egy kis (kiragadott) részével ismerkedhetnek, időnként a tévedést is igazságként ítélik meg.

A kutatás paradoxonja, hogy egyfelől szüntelenül (akaratlanul is) Isten megismerése felé halad, másfelől az emberek elbizakodottsága növekszik, az istenhit pedig gyengül.

A talajhoz kötött „élőlények” az élettelenből készítik az életet. A mozgó élőlények egyike a helyhez kötött életekkel, másika a kisebb testű mozgó élőlényekkel táplálkozik. Így keletkezik életből élet. Idővel valamennyien elenyésznek. Ez az élettelen létté, majd ismét életteleenné válásának örök körforgása.

Ahol sok a fűzfa, ott sok a kosárfonó, viszont aki kosarat akar fonni, annak előbb fűzfát kell telepíteni. Más szóval a környezet hat ránk, de mi is hatunk a környezetre.

A tehetséget Istentől ingyen kapjuk. Aki többet kapott, attól többet vár. A szerényebb tehetség nem jelent csökkent értéket, nem indokol kisebbrendűséget. („Isten nem személyválogató!”)

Emlékeinket nem tudjuk megválasztani, rögzíteni. A számítógéppel ellentétben, agyunkban nem lehet menteni, de törölni sem.

Minden művészi alkotás egyfajta törekvés a halhatatlanságra.

A technika kéréllhetetlenül pontos. Ha egy csavart kifejejtünk, vagy máshova akarunk csavarni, már nem működik, nem hagyja magát. Kénytelenek vagyunk szót fogadni. Amúgy fegyelmetlenek, rendetlenek va-

gyunk, mert tehetjük. Így működünk. Jogunk van hozzá, szabadok vagyunk. Jó ez így?

Isten a természet törvényeit nem „felfedezte”, hanem „megalkotta”. Mégpedig, patikamérleg pontossággal és utánozhatatlan összhangban.

A természetet, főként az élő világot, végtelenül összetett, amit csak megrendüléssel szabad szemlélni.

Társadalom- és természetszemlélet

Míg régebben a család együtt élő, síró, nevető, összetartó közösség volt, ma – némi túlzással - gyakran csupán együtt alvó, időlegesen együtt élő csoporttá silányult.

Az ősközösség óta a társadalom alapja a család, amely virágcsokorhoz hasonlítható. Közös a sors, az élet, az érdek, a segítség és a szeretet. Ha a csokor (a család) elhervad, széthull vagy párjait veszti, elszigetelt, magányos, vagy rendezetlen szürke sokasággá olvad.

Számos gyereket nem a szülők, hanem – csekély mértékben – az iskola, zömében azonban a tömegtájékoztató, az okostelefonok, a barátok, vagyis a környezet és körülmények nevelnek, inkább orientálnak.

Számos politikusnak, – akik az „emberi jogok” mellett oly szívesen kardoskodnak –, az emberek, sőt a magzatok *élethez való joga* mit sem számít.

Nemcsak *emberi jogokat*, hanem *kötelességeket* is kellene propagálni.

Az „emberi jogok” a szabadság aprópénzei. A váltott címletek nem képeznek azonos

értéket, hierarchiájuk van. Értékük akár koronként is változhat.

Az egyénnel szemben elsőbbséget élvez a közösség. Az én-érzet vadhajtása az önzőség, a közösség mellőzése. Az önző szabadság kárát a közösség szenved meg. A közösség szabadsága feltételezi az egyén szabadságát.

Közösségben az erő. Nélküle nincs igazán élet. Csak közösségben teremthető kőzjő.

Korábban az egyén szolgálta a közösséget, ma a közösség szolgálja az egyéneket.

A marxizmus nem a szeretetre, hanem az ellenség gyűlöletére buzdít. Egyfajta egyen-ideológia, aminek eszménye az eddig sehol meg nem valósult homo szovjetikus.

A jól csengő multikultúra helyett ma, a valóságban befalazott, más kultúrákkal kibékíthetetlen kultúrkörök alakulnak, miközben az embereknek mind több joguk, ám egyre kevesebb kötelességük van.

A múlt embere a múlt század közepéig szinte reggeltől estig dolgozott, elfáradt, hogy élhessen. A magyar parasztnak nem volt szüksége se futásra, se konditeremre.

A „túltenyésztett”, művelt Nyugat egyik vezéreszméje a kirekesztés elkerülése, és a tolerancia. Ugyanők a másként gondolkodók másságát nem tűrik el.

A modern elektronika életünk elengedhetetlen tartozéka. Nem mindent tudunk róla, miközben mindent tud rólunk. Már a WC-ben sem lehetünk igazán egyedül.

Kultúránkban a kézírás egyre feleslegesebb. Olykor csupán az aláírásra szorítkozik, de

még a nyomtatott könyv értéke is devalválódik, olykor akár kidobható szemétté válik.

Gyermekkorom embere vígan megvolt autó, okostelefon, okosóra, okosszszámok, laptop, tévé és a sokat tudó (nyújtó) „kütyük” stb. nélkül. Ezek nem hiányoztak számára. A mai fejlett technika és a technika által nyújtott életmódváltozásban azonban függővé váltunk tőlük, ezért hiányuk fájna, talán elképzelhetetlen volna.

A mai élet hektikus, noha számos kényelmi eszközünk van. A technika nemcsak adakozik, de időnként is rabolja, akár meg is változtatja életünket. Az energiahordozók függőséget okoznak, a szórakozó eszközök időt rabolnak, a „kütyük” elromlanak, vagy újabb cserékre provokálnak, esetleg kóros kötődéseket hozhatnak létre.

Az egészséges jövő elengedhetetlen feltétele a paradigmaváltás és morális megújulás.

A két évezred próbáját kiállt keresztény magatartást istenhit nélkül is követni lehet. A tízparancsolat *emberre szabott* hét parancsa (a valóságban életprogramja) istenhit nélkül is érvényes.

A világ a vesztébe rohan. Ám remélem, hogy a nagybeteg társadalom – Krisztushoz hasonlóan – feltámad.

Szabadság, tekintély

Csak szabadságban szerezhető meg az igazság, másrészt az igazság tesz szabaddá (Jn 8,32).

Isten a szabad akarat révén lehetőséget adott ugyan a rosszra, de elvárása az, hogy szabadon válasszuk a jót, és szabadon – tudatosan – utasítsuk el a rosszat.

A korlátok avatják a szabadságot széppé. A korlátlan szabadság elveszti értékét. Döntő kérdés, hogy hol helyezkednek el a korlátok. A korlátok áthágása már nem boldogít, hanem büntudatot ébreszt. A korlátok – érzévek alapján – szabadon fogadhatók el.

A határtalan szabadság szabadossággá nő, már nem okoz örömet, nem is válik tudatossá, viszont a szabadosság korlátozása fájhat.

A túlzott szabadságnak számos veszélye van. Mindenekelőtt a rend és fegyelem lazulása, a törvények, szabályok mellőzése, kijátszása.

Ahol a szabadság ajtóستól nyomul a házba, ott a fegyelmezettség kimegy az ablakon és a szabadosságnak ad helyet.

Az erkölcsi, jogi, emberi korlátok áthágása szabadossághoz vezet.

A szabadság korlátainak megismerését, megtartását, az önkorlátozást, tekintélytiszteletet már gyermekkorban kell elsajátítani, gyakorolni.

A „kötelesség” kényszerű cselekedet, látszólag szabadságellenes, ám kötelesség nélkül nincs szabadság.

A szabadság Isten ajándéka. Alapja az igazság és a szeretet. Naponta kell tennünk érdeklükben.

A házastársak örök elkötelezettséget fogadnak, ám ezzel önként korlátozzák szabadságukat.

A szabadság egyik „veszélye”, hogy általa a szabad emberekből összefogásra képtelen látszatközösség keletkezik, miközben a sza-

bad, individualista ember magányossá válhat.

Szabadságom megfosztásaként élem meg a tévéközvetítések reklámjait. Kényszerűségből kell meghallgatnom manipulált, nem egyszer túlzott vagy hamis szövegeit, arroganciájukat, tolakodó mivoltukat, amik időm rablásával szabadságomat korlátozzák.

„Azt csinálom, amit akarok!” „Nekem ne parancsoljon senki.” Ezek az ösztönös (primitív) szabadság megnyilvánulásai, amit az intellektuális, morális szabadságnak kell felülrnia.

Tekintély és tisztelet kölcsönösen feltételezik egymást. E nélkül a szabadság csupán értéktelen lehetőség.

A hatalom (tekintély) felelősség nélkül mit sem ér.

Minden ember tiszteletet érdemel, a tudás, erkölcsösség, hitelesség pedig tekintélyt érdemel. Erre épül az ember és természet tekintélyének tisztelete.

A keresztény ember csak akkor teljesíti küldetését, ha nemcsak keresztény módon él, de embertársai (családja, barátai) körében missziós tevékenységet is folytat.

Hogy egy nemesebb, szebb világban unokáink túlélését biztosítsuk, az emberiségnek egyfajta „megtérésre”, lépésváltásra, kijózanodásra, igazságos közéleti felfogásra, vagyis gyökeres világnézeti megújulásra lenne szüksége.

Történelem

A történelemben (politikában) utólag mindenki okos.

A politika a történelem „nyersanyaga”, a történelem megkövesedett politika.

A történelemtudomány a múlt ismeretén túl az események magyarázatára, értékelésére is törekszik. Ebben – több-kevesebb mértékben – a nemzeti és egyéni szubjektivitás óhatatlanul megjelenik. Abszolút tárgyilagosság a történelemben (politikában) nem létezik!

A megtörtént politikai (történelmi) eseményeknek már nincs valódi alternatívája. Utólagos spekulatív alternatívájuk csak az esetlegességre támaszkodhat, ami már kívül esik a történelemtudományon.

A történelmet könnyű utólag értelmezni, tanulságait levonni, a jövőt pedig nehéz megalapozni, megjósolni.

Az elfogadott egységes, tárgyyszerű (objektív) történelem gerince az egyszerű *eseménytan*. A valóságban a történelemnek számos összetevője, magyarázata, tanulsága, következtetése, hangsúlya lehet. (A legtöbb világnézet, nemzet, korszak, politikai irányzat megírta – vagy írja – saját történelemértelmezését.) Ennek során a történelem gyakran a nemzeti, politikai és ideológiai célkitűzések áldozatává válik.

A történelem hatalmas épülete temérdek kis téglából áll, amiknek többsége ma sem ismert, de valamennyi téglát tartogat valami érdekességet, tanulságot. A történelem jelentős része éppen ezért torzított, elhallgatott vagy felfedetlen történés.

Politika

Az újságolvasással, tévézéssel nem a világ valós eseményeiről értesülünk, csupán arról, amit és ahogy azt az érintett újság vagy csatorna közread.

Mind a közvélekedést, mind a választásokat a tömegtájékoztató hangolja, hitelesíti. A tömegtájékoztatót viszont a politika színpala mögött munkálkodó pénz- és érdekhatalmak irányítják. A demokrácia csak ferdőnév, a politikát legalizáló kulissza.

A demokrácia egyfajta hit, fikció, utópia, illúzió, látszat, forma, menedék, kifogás, ámitás, ürügy, nyugtató, csodaszer, ami a valóságban csak papíron létezik.

A populizmust – eredeti tartalmától megfosztva – az olcsó népszerűséggel, demagógiával azonosítják, noha éppen a nép (*populus*) manipulálatlan szava lenne valóban demokratikus.

Minden diktatúra egyúttal autokrácia is, de nem minden autokrácia diktatúra.

A diktatúra autokráciára épül ugyan, ám létezik a választók tiszteletét és akaratát szem előtt tartó, elismert és tiszteletben tartó demokratikus autokrácia is. Helytelen minden autokráciát ördögtől valónak tekinteni.

Az autokratikus demokráciában a vezető a választók felhatalmazása alapján cselekszik (demokratikus autoritás), akik viszont a megválasztott tekintélyét tartják tiszteletben. Így alakul ki a kölcsönös bizalom és tisztelet.

Az autokrata demokráciában a képviselő számára elengedhetetlen a választókkal

folytatott folyamatos párbeszéd, valamint az opposzió javaslatainak gondos, pragmatikus mérlegelése. A sikeres működés érdekében az autoritást az ellenzéknek is el kell ismerni.

A legitimista társadalmi berendezkedés a 19. század közepéig általánosan elfogadott volt. Ezekben a hatalmi tekintély alapján, a nép megkérdezése nélkül kormányoztak. Nemzetközi kapcsolataikat a diplomácia tartotta fenn. A nagy diplomátáknak (tanácsadóknak) a politikában komoly, az ideológiáknak mellérendelt szerepe volt.

A monarchiákban a területbirtoklás és -szerzés, a házasságkötések, a szövetségeken alapuló erőegyensúly, a gyarmatszerzés, esetenként a háborús győzelem szavatolta a hatalmat. A kis lélekszámú és területű országoknak a nemzetközi játszótéren alig volt önálló esélyük, szavuk.

Az úgynevezett „reálpolitikában” az érdekre épülő *hatalom* ereje érvényesül.

A politika (s vele a történelem) olyan, mint a sakk. Az átgondolt döntéseket töprengés előzi meg, ám léteznek elsietett, váratlan lépések is. Sohasem lehet biztosan tudni, hogy a másik fél miként válaszol. Váratlan pillanatok, helyzetek következhetnek, amik megoldása újabb megfontolást és cselekvést igényel. A játék végső kimenetele legfeljebb sejthető.

A politikai közvéleményt ma a „megvezetés” (PR), manipuláció és hazugság uralja. Ezáltal a gyakran hangoztatott hazugság idővel igazságnak tűnhet.

A mai világpolitika európai célkitűzéseinek két alternatívája van. Egyfelől az érdekek mentén együttműködő, keresztény kultúrára

épülő nemzetállamok fennmaradása, megerősödése, másfelől több államot központilag irányító, kevert kultúrájú, nyelvű stb., globális hatalom kialakulása, amelyben a nemzetállamok kultúrájának, nyelvének, hagyományainak stb. alárendelt szerepe van. A két álláspont (célkitűzés) sokak szerint kibékíthetetlen. A valóságban azonban mindig létezik kompromisszum, ami némileg hasonlíthat akár az Egyesült Államokhoz, ahol a központi irányítás mellett az államok mindegyikének választott saját törvényhozása van, amiknek hatáskörét a központi hatalom tiszteletben tartja.

A „megfizetett” és az önzetlen politikusok közt nincs éles határ, sőt a „megvettek” idővel akár olyan gazdaggá válhatnak, hogy a megvettek táborából a megvásárlókéba tévedhetnek.

Világszerte „kiveszőfélben” van a *konstruktív ellenzék*, ami minden államnak hasznára lehetne. Ma általában az ellenzék *elvi ellenfél*, amely munkájával a megválasztott kormány fékezésére, akadályozására törekszik, általuk érdekcsoportok csapnak össze. Egyes parlamentek alpári színvonalra süllyedtek, amikben eredményes országépítő munka nehezen valósítható meg, a demokráciába öltözött színjáték a pártok érdekét szolgálja.

A politika – sajnos – nem kíván előképzettséget. Mindenkiből lehet – akár vezető – politikus.

Nem a közvélekedés teremti a pártokat, hanem a pártok a közvéleményt. A pártok mögött többségükben láthatatlan pénzhatalmak, részben egyéni érdekek húzódnak meg.

A politika „kottájának” a *közjó* biztosításának kellene lenni.

Az emberiség egyik legtaszítóbb erkölcselensége, a politikának pedig szégyene a háború, ami egyesek számára nagy nyereséget jelent. Kivétel nélkül antidemokratikus indíttatású.

Hogy az istentelenség szülte-e az elnyomó diktatúrákat, vagy fordítva, az lehet vita tárgya, de nem kétséges, hogy a kettő elválaszthatatlan.

Vagyon, gazdagság

Korunkban elenyésző – 1-2%-os – kisebbséget képviselnek a dúsgazdagok, akik annyi vagyont birtokolnak, mint a többi 98-99%. Ez nemcsak igazságtalan, hanem veszélyes is.

A kereszténység ideológiája nem a gazdagodás táptalaja, nála igazságosabb szemléletet az emberiség eddig nem tudott „kitalálni”.

El kellene érni, hogy vagyont csak becsületes úton lehessen szerezni. Szükség lenne egy elérhető vagyoni határ megjelölésére, ami felett már „nem érné meg” gazdagnak lenni.

A forgalomban lévő temérdek pénz jelentős része csupán fedezet nélküli papír, amit csak az abban bízók tartanak életben.

A szegénység relatív (korszakfüggő) fogalom. A ma szegénynek nevezhetők egy része száz évvel ezelőtt aligha lettek volna szegények.

Viselkedéskultúra

Egyedülálló magyar nyelvünk élenjáró rongálói a tömegtájékoztató eszközök, amelyek fertőző gócként rontják édes anyanyelvünket.

Mind a sajtóban, mind a televízióban szükség lenne nyelvi lektorokra (nyelvőrökre), akik a „fertőző” magyartalanságoknak, idegenesedéseknek, pongyolaságoknak gátat szabhatnának.

A szinte minden vonalon észlelhető alpári-asodás egyik megnyilvánulása a színházban, moziban, sajtóban, sőt a közéletben egyre gyakrabban megjelenő káromkodás, malackodás, ízléstelenség.

Számos mai viselkedési mód nem érthető. Mi öröm van a modortalanságban, lazaságban, slamposságban, fésületlenségben, borotvátalanságban, mások becsapásában, félrevezetésében, szemetelésben? És van-e ezeknek mérhető paramétere?

Öregedés, öregség

A fiatal napról napra tanul, tapasztal, míg az öreg minden nap egyre többet felejt. Mégis az öreg a bölcsőbb.

Az öregedéssel mind kisebb a mozgáskörünk, „hatótávolságunk”. Előfordulhat, hogy az végül már csak egy lakásra, székre (tolókocsira) vagy egy ágyra korlátozódik. Ebben az életkorban előrelátás helyett a múltba nézés vezérli, irányítja a gondolatokat.

A fejlődés során szerzett képességeinket természetesnek fogjuk fel, nem értékeljük, nem örülünk nekik, míg ezek öregkori elvesztését érzékeljük, sajnáljuk, megszenvedjük.

Egy ifjú életszatyra tele van a jövő reményével, míg az öreg a múltba barangol. Mindkettőben egyfajta bizonytalanság is van.

Az öregembert a megszépült múlt visszavonzza, szinte fogva tartja, míg a jelennel s főleg a jövővel szemben egyre idegenebb, bizalmatlanabb.

Az öregember a múlt (saját múltja) bővületében, ugyanakkor a jelen fogságában, realitásátában él. Ez az öregség egyik paradoxonja.

Minél öregebb az ember, a múlt és jelen kettőssége mindinkább kontrasztossá válik.

Az öregedés egyfajta elszáradás. Olyan, mint mikor egy pohárból a víz elpárolog. Üres fejjel jövünk a világra, ami életünkben megtelik, majd párologni kezd, s a halálban teljesen elpárolog.

Az öreg valami nagy és titokzatos utazásra van *kényszerítve*, de nem tudja, hogy ezt az utat gyalog, kocsival, vonattal, esetleg repülővel kell-e megtennie. Főleg azt nem, hogy mikor kell indulnia és hova.

Isten, hit, vallás

Ha az élet – főként az emberi élet – működését vizsgáljuk, képtelenség feltételezni, hogy az a *véletlen* szülötte. Isten létezésének feltételezése e kérdésben szükségszerű. Minden szellemi és anyagi valóság tőle származik.

A tudomány – lényegét tekintve – Isten alkotásainak, nyomainak keresése, megtalálása.

Művei alapján Isten okkal tökéletes lénynek kell feltételeznünk Ő az abszolút létezés, mindenhatóság, szeretet, jóság, igazság, szabadság, aki Térnek és Időnek alkotója és ura. Isten az ember számára szinte fel-

foghatatlan, mert csak „emberül” vagyunk képesek gondolkodni.

Isten időn és tértől független létező, aki egyúttal jelen van az általa teremtett időben és térben, sőt – ha akarjuk, ha nem – velünk él, köztünk van.

Isten minden valóság (a világmindenség, a természet) alapja, akinek léte, ismerete csírájában – veleszületett módon – minden emberben jelen van.

Jézus az embert kereső Isten, mi pedig istenkereső emberek vagyunk.

Sokféle hitet ismerünk. Létezhetnek tévhitek, túlértékelt eszmék, feltételezésekből eredő nézetek, hamis érzések (aminek sajátos formája pl. a placebo). A remény, sőt a nem elhívés is valamiféle hit. Eszmékben, emberekben, sőt a munkában is lehet hinni. A hit speciális (titokzatos) formája az intuíció. Valamennyi hit között megkülönböztetett helyet foglal el az istenhit.

Minden vallásos hit fundamentuma az istenkérdés. A keresztények közös hitvallása a „Hiszekegy”, ami azzal kezdődik, hogy „Hiszek egy Istenben”. Ez a keresztény hit alapja és előfeltétele.

Az istenhit a szellem ősalapja, az ember őscselekménye, amelyben az értelmén túl az egész ember el van kötelezve.

Az emberek hitüket általában nem választják, hanem kapják, amit életük során „hitelesítenek”, vagy elvetnek. Vannak, akik kutatás, keresés vagy térítés (megtérés) által jutnak hithez. Akadnak viszont, akik nem látnak túl szorosan vett életük mindennapjain (pl. kutatásuk tárgyán), esetleg „megharagudnak” Istenre, és ez vezet hitetlenségükhöz.

A vallásos hit több mint pusztán „elhívés”. Istent nemcsak elhinni, hanem vallani és követni kell.

Isten létének megvallásához, ám tagadásához is valamiféle HIT-re van szükség.

Csak hit által lehet Istenhez jutni. Aki azt a ráció útján keresi, az vagy tévúton jár, vagy már ráérez a ráció végső tartalmára, Istenre.

Egyesek szerint a ráció a szilárd hitet „befogadja”, ezáltal mintegy tudássá alakítja, vagyis vele egyenértékűvé avatja.

Az Istenbe vetett hit idővel tudatosul, életvezetőként „megalvad”, mintegy racionalizálódik.

A racionális tudás értéke könnyen elvész. A tévedésnek bizonyult tudás már a pusztán hit rangját sem éri el.

A racionálison túl léteznek olyan hithez vezető „támaszok”, amik erkölcsileg, etikailag elérhetik a természettudományosan igazolható racionális tudás értékét, rangját. Rajtuk eljuthatunk a transzcendentálishoz, Istenhez.

Ahány ember, annyiféle hitélmény, hitértelmezés van.

Az idő és tér „engedménye” a *mozgás, a fejlődés és az élet*. Létünk feltételeit is Isten teremtette, ezzel lehetővé tette a szeretetmegélést, a tudást és a történelmet.

Az idő- és térbeliséget sem tudjuk tökéletes tudományossággal uralni, az azoknélküliséget még elképzelni is nehezen vagyunk képesek.

Minden létezés ellentéte a nem létezés. Ha van IDŐ és TÉR, akkor van TÉR- és IDŐ-NÉLKÜLISÉG is.

Az ateisták nem hitetlenek. Ők abban hisznek, hogy nincs Isten.

Az ateizmus fő érve, hogy Isten léte nem bizonyítható, tehát nem létezik. Ám eljöhet az idő, amikor már bizonyíthatóvá válhat. Ugyanakkor elfeledkeznek arról, hogy Isten nemléte sem bizonyítható, valaminek a hiányát sohasem lehet bizonyítani.

A szekularizáció egyfajta hitvallás, mint ahogy a kommunizmus, liberalizmus és a legtöbb „izmus” is az. Vannak prófétái, apostolai, papjai, hívei stb. Hit nélkül csupán üres szavak.

A *szenvedés* az ateizmus sziklaköve, de egyúttal tévútja is.

A tudomány nem ellensége a Bibliának. Ellenkezőleg! Segít rávezetni, hogy hogyan értelmezzük azt a könyvet, amit Isten ihletett, és az akkori emberek a maguk kora értelmezésében írták le.

Ahogy a régészek és kriminológusok a részletekből képesek felépíteni az egészet, a végső és természetfeletti dolgok megértésére az ember is képes. Ezen kívánt helyzetben támadhat fel benne a *megvilágosodás*, életbe léphet az *intuíció*. Ekként válik számára a *hit az egész ember aktusává*, amellyel egy nagy és örök misztérium részesévé válik.

Az újkor kezdetéig Isten léte evidencia volt. A racionális tudás később mintegy kiűzte az istenhitet, miközben – bizonyíthatatlan volta miatt – a transzcendentálisat tagadta.

Úgy tűnik, hogy a transzcendentális világ (gondolkodás) előbb-utóbb megkerülhetetlenül utunkat állja, amit azonban számos materialista kutató nem tud, vagy nem akar(!) észrevenni. Pedig – akarva-akaratlan – a transzcendenssel együtt élünk.

A transzcendens és racionális világ közt nincs éles különbség, hiszen lelkünk transzcendens, Isten pedig köztünk van. A jósnak, szeretetnek, aggodalomnak, szomorúságnak nincs anatómiai helye, ezek tudományosan nem mérhetőek – részben transzcendens valóságok.

Feltehetően magunk is csak az én-tudat és lelkiismeretünk felismeréséig vagyunk képesek a transzcendens lelket érzékelni.

A pusztai templomi vallásosság *megélt és gyakorolt vallásosság* nélkül önbecsapás.

A jólétet hozó technikai haladás sajnos aláásta az istenhitet, elbizakodottá – akár istentelenné – tette az embert. Isten feleslegessé vált, egyebek mellett azért, mert Isten és ember közé mintegy befurakodott a technika és a jólét. De ne feledjük; a jóléten túl Isten tette lehetővé számunkra a technika haladását is. Tőle kapott az ember felhatalmazást a föld feletti uralmához. Mindezek okán hálával vagyunk kötelezve Isten iránt. Utóbbi két évszázadunk valamennyi diktatúrája Isten nélküli *földi mennyországot* ígért, ám boldogtalanságot, tömeges halált hozott. A történelemből ma sem késő tanulni.

A kereszténység az a vallás, amely már két évezreddel korábban hirdette a ma „újra felfedezett” *emberi jogokat*, *embertársi szeretetet*, *toleranciát*, *szolidaritást*, az *egyenlőséget*, a *humanitást*, s amely kiemelten a *szegényeket*, *betegeket*, *gyermekeket*, az *életet* és a *békét* pártolta.

Isten bennünket – csakúgy, mint Tamás apostolt – kételkedést is eltűrő kutató hittel és értelemmel teremtett. A kételkedés az igazság, az istenkeresés eszköze. Van, akinek a hozzá vezető út sima, másoknak göröngyös. „Bologok, akik nem látnak, és hisznek” (Jn 20,29).

Az ösztönök az élővilágban eleve adott belső képességek, készítetések, amik ellen – az ember kivételével – az élőlények nem tudnak cselekedni. Az ember az egyetlen, aki tudatával úrrá tud lenni ösztönei felett, amit számonkérhet tőlünk az Örök Bíró.

Isten előtt – már csak mentális fejlettsége, a jónak és rossznak megkülönböztetési képessége, erkölcsi érzéke és lelkiismerete okán is – az emberi léleknek megkülönböztetett helye van.

A keresztény tízparancsolat és szeretet olyan társadalmi irányítók, amit nem valóságos emberek is követhetnek. Eredményeit több mint kétezer év szavatolja.

Elmúlás, halál, túlvilág

A *születés* és a *halál* egyik legjelentősebb eseménye földi életünknek.

Tudtunk és beleegyezésünk nélkül életre lettünk teremtve, egyúttal ugyanígy halálra is lettünk ítélve.

Az ÉLET tulajdonképpen halálos betegség, amit senki sem él túl.

A halál problémaköre életünk örök, talán legnagyobb rejtélye.

Akár a magzati életet, sőt a születést és a halált sem érzékeljük, nem éljük meg. Időpontját – szerencsénkre – nem ismerjük. Nincs tehát mitől félnünk.

Az utókor ránk emlékezése éppen olyan mulandó, mint amilyen a személyes életünké. Sorsunk a felejtés.

A halálfélelem az én-tudat eltűnésének (megsemmisülésének) fenyegető réme, noha az nem több, mint az alvás, amelyben énünknek nem vagyunk urai. Haláltudat, mint olyan, nem létezik, a halálfélelem az élők sajátja.

Egész életünkben féljük, ám érkezésekor nem éljük meg a halált, vagyis nem kell tőle félni.

Mindenkinek van egy személyre szabott saját világa; érzelmek, tehetség, hobbik, gondolatok, tárgyak stb. Zömük a halállal semmivé válik, a tárgyak többsége felesleges akadékká silányul.

A szentek meghatározása alapján a *halál Isten követe*. Olyan továbbélést biztosító konzerváció (megmaradás), ami egyfajta konverzió (átalakulás) révén valósul meg. Sorsunk kínálta cselekedeteinkkel valamikor az emberek és Isten előtt el kell számolnunk.

Életünk meghatározó legnagyobb rejtélye, változásaink legfontosabbja a halál utáni sorsunk.

A halál biológiai folyamat, nem lehet szigorúan perchez kötni. Általában a szívmegeálláshoz kapcsolják, ám a személyiség halála az agyhalál, ami nem zárja ki az intakt szív működést.

Korunk embere minden korábnál jobban irtózik a haláltól. Tőle és a halottól magát – amennyire lehet – távol tartja. A meghalás napjainkban az otthonról az idősek otthonába, az elfekvőkbe, kórházakba „költözött”, a temetkezési vállalatok ügyévé alacsonyodott.

A gyógyíthatatlan betegek nekik kijáró „halálba kísérése”, valamint a halál emberi méltóságként való elismerése dolgában sokkal tartozunk a társadalomnak.

A halál utáni „élet” meghatározója az általunk folytatott földi élet. A jó halálnak, azaz az *ars moriendine*k előfeltétele a jó élet, vagyis az *ars vivendi*. Ahogy Henri Boulad jezsuita szerzetes megállapította, „a jelenben már benne van az odaát”.

A hívő embernek éreznie kell, hogy halála után életével Teremtőjének mintegy elszámolással tartozik. Életünk kísérője, őre, istenadta lelkiismeretünk. A halál Istenhez vezető út.

Isten szeretetből eredező szigorú igazságos egyéni ítéletére – beleértve az irgalmat és könyörületességet – mindenki számíthat.

A tökéletes Isten nem alkotott olyan élő csodát, mint a szinte semmiből keletkező embert, aki megéli saját tudatát, életét, majd a halállal semmivé foszlana. Értelmetlen volna az emberi élet. Kell lenni túlvilágnak, ahol életünket számonkérlik, kártalanítják, jutalmazták, ahol minden a „helyére” kerül.

Magam abban bízom és reménykedem, hogy a halállal kilépünk a térből és időből, Istenünkkel az örök jelenben boldogan élünk. Ez az „örök élet”.

A túlvilág a beteljesülés és örök boldogság (kárhozat?) birodalma.

A halál egyfelől a legnagyobb rossz, ami legdrágább kincsünkötől, az életünkötől foszt meg, másrészt azonban olyan megváltás (vámház, átöltöző hely), amely a baj, a szomorúság és a szegénység nélküli örök boldogsághoz vezet. Lisieux-i Szent Teréz gondolkodása alapján „átlépés az életből az ÉLETbe”.

Minél tökéletesebb a földi szeretetünk, annál zökkenőmentesebben megyünk át az ÖRÖK SZERETETbe.

Életünk ajándékozás és ajándékkapás. Életünket áldozzuk családunknak, iskolánknak, munkahelyünknek, embertársainknak. Amit másoktól kapunk, azt részben tovább- vagy viszontajándékozzuk, ám sohasem készítünk adok-veszek mérleget. Az ajándékozás, ajándékkapás materiálisan nem mérhető spirituális kategória.

Szegénységben jobban terem a szeretet. Valamikor öröm volt a szülőktől, nagyszülőktől ingóságokat örökölni. Ma gondot jelent az elhalt holmijának eladása, eltüntetése. A jólét kegyelelsértő, önszeretetet elősegítő kategória.

A kézirat beadása után keletkező gondolataim

Egy újszülöttnek nincs tudatosan megélt múltja, jelene, sőt jövője sem. Egy javakorbélinek már van múltja, jelene, jövőjéről csak álmodhat. Az öreg embernek szinte csak múltja van.

A szomorúság – miként a boldogság – nemcsak érzés, hanem állapot is, ami legtöbb-ször idővel lassan tompul.

A keresztény kultúra nem feltétlenül szűkíthető le a vallásosságra, de a kettő azonos gyökerekből táplálkozik.

A szabadosság – például a családok szétesésének – következménye esetleg csak évek múltán, és a valódi okok fel nem ismerése árán jelentkezik. S éppen ebben rejlik veszélyessége.